

Полякова А. Р., студентка
Лут К. А., к. філол. н., доцент
Національний університет «Запорізька політехніка»

ІСТОРІЯ СТАНОВЛЕННЯ НАРАТОЛОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ

Поняття наративу сягає своїм корінням ще античних часів. У риторичі «наративом» називали частину промови, що слідувала за виголошенням тези. Послідовність викладу подій в риторичі відіграла значну роль, адже давала можливість переконати опонента або слухача, тому увагу до наративів як складової частини риторичи приділяли такі античні філософи, як, наприклад, Аристотель.

Як окремий розділ літературознавства наратологія почала своє становлення у 60-х роках ХХ сторіччя внаслідок перегляду структуралістського підходу з точки зору комунікативних уявлень про природу мистецтва. У цей час розвивається класичний напрям наратології, що формується завдяки німецькому літературознавству; одними з перших робіт з класичної теорії оповіді належать німецьким дослідникам Кьоте Фрідеманн і Оскару Вельзеру. У класичний період наратології увага дослідників зосереджується на систематизації наративу як всезагального явища, виділенні його основних ознак і особливостей. Роботи цього періоду досліджували такі поняття, як

сюжет та подія, з'ясуванні їх особливостей, розробці критеріїв і ознак художнього твору.

Перші дослідники наративу (Ролан Барт, Клод Бремон, Альгїрдас Греймас, Цветан Тодоров, Жерар Женетт, Джералд Принс, Джонатан Куллер, Міке Баль, Сеймур Четмен та ін.) виокремили такі основні складові наративу: фокалізація; порядок розповіді; частота; тривалість.

Структуралістські корені класичної наративної теорії яскраво висвітлені у переважанні бінарних опозиційних пар: глибока/поверхнева структура, грамотність/виконання, наратив від першої/третьої особи, екстра-/інтрадієгічність і т. ін; на перший план висувається комунікативний характер оповідного тексту, вводяться поняття імпліцитний автор та імпліцитний читач.

На зміну класичній теорії наративу приходять так звана посткласична наратологія. Точкою відліку посткласичної (або постструктуралістської) наратології вважається так званий «наратологічний поворот», що являє собою розширення наратологічної методології з літератури на інші дисципліни, такі як медицина, релігія, право та інші. Новими напрямками стають контекстуалістський, тематичний та ідеологічний. Об'єктом досліджень стає не сам наративний текст, а власне процес творення оповіді, що необов'язково відноситься до літературних текстів і розширює область досліджень також на історіографічний, конwersаційний, кінематографічний та інші види дискурсу.

Наратив «стає всюдисущим: він з легкістю перетинає кордони жанрів, культур і класів»; тому новим «завданням» наратології стає упорядкувати цю всюдисущність, визначити аспекти, що застосовуються до всіх наративів, систематизувати різноманіття їх проявів.

Посткласичний етап наратології не відкидає напрацювання теоретиків класичного періоду, а скоріше розробляє нові методології, напрямки на основі попередніх досліджень, переосмислює більш ранні концепти і переглядає сферу їх застосування. Фокус зміщується з оповідного тексту як продукту, що містить в собі наратив, на сам процес оповіді, що складається як з формування історії, так і з її сприйняття.

Новими видами наратології у посткласичному періоді постають наступні: когнітивна, реторична, історіографічна, феноменологічна, лінгвістична, феміністична, постколоніальна, психо- і соціонаратології, кінонаратологія. Кожен з цих видів формується на нових засадах наратологічних досліджень завдяки власне розширенню наратології у напрямку інших дисциплін (історіографічна, феноменологічна, лінгвістична, психо- і соціонаратології), медіа (кінонаратологія), вихід за межі тексту у контекст (феміністична і постколоніальна наратології).

Ансгар Нюнінг зіставляє і порівнює напрями досліджень наратології в її класичний та посткласичний періоди, виділяючи такі основні розбіжності: *об'єкт* дослідження зміщується з оповідного

тексту в класичній на процес читання наративу, *увага* переходить зі статичного продукту на динамічний процес; класична наратологія тяжіла до *бінарності* структурування, посткласична ж – до *цілісного опису*; в класичній наратології спостерігаємо встановлення *граматики наративу*, в посткласичній – застосування напрацювань попередніх років для *інтерпретації*; класична наратологія є відносно *уніфікованою*, посткласична ж в силу свого переходу у різні площини є *інтердисциплінарним проєктом*.

Отже, наратологія цікавила людство ще з давніх часів. В Давній Греції наратологічні дослідження були частиною риторики, проте як окремий напрямок літературознавства сформувалася лише в 60-ті роки ХХ сторіччя. Першим етапом наратології був класичний, або структуралістський. В цей час дослідники ставили завдання систематизації наративу, виокремленню його ознак, характеристик і типів. Цей період характеризувався зосередженістю на літературних художніх текстах (проте деякі дослідники цікавилися і наративом фактуальних текстів), дуалістичністю моделей, розробці такої системи, яка могла б включити в себе усі види наративів, їх рівнів та ситуацій та мала б відповідні зв'язки, які дозволяли б говорити про системність. Наступним етапом є посткласична наратологія, яка набагато розширила як методи досліджень, так і їх медіальність, виводячи наратив з літературної теорії в інтердисциплінарну площину.